

МЕХМЕД БЕГОВИЋ (1904 –1990)

Један од последњих из генерације најугледнијих старих професора Правног факултета у Београду, академик др Мехмед Беговић преминуо је 7. октобра 1990. године у 87. години живота. На комеморативном скупу који је овим поводом одржан 11. октобра на Правном факултету у Београду, говорили су декан проф. Мирослав Петровић, проф. др Марко Младеновић, проф. др Драгаш Денковић и академик проф. др Иван Максимиовић.

Реч декана професора Мирослава Петровића

Поштовани чланови породице Беговић, колегинице и колеге, драги гости,

Отварам комеморативни скуп посвећен успомени на истакнутог професора, бившег декана, академика Мехмеда Беговића, једног из плејаде великана, који су својим наставним и научним радом у области права и правне науке подигли високо ореол правих људских и друштвених вредности.

Наш драги професор, др Мехмед Беговић, провео је читав свој радни век на Правном факултету Универзитета у Београду. Био је прави учитељ генерацијама правника које су од њега училе шта је право, а шта правда и правичност. Био је и више од тога, учио нас је да будемо људи, да разумемо једни друге, да у сваком човеку тражимо и налазимо оно исконско и истовремено дубоко хумано.

Свако предавање омиљеног професора, свако његово иступање на разним суретима и у разним приликама вредело је слушати и стално од њега учити. Био је често визионар који је умео да види и боље и више и даље од свих нас који смо били око њега. Био је човек који је волео и био вољен.

Уместо свих других речи које би се овом приликом још могле изговорити на последњем опроштају од нама тако драгог професора и пријатеља, једна је права, тачна и потпуна: хвала!

Генерације које су имале срећу да уче од њега и Правни факултет Универзитета у Београду упућују му изразе дубоке и најискреније захвалности.

Поносни што је био наш и ми били његови, опраштамо се од професора Мехмеда Беговића са неизрецивом тугом и осећањем празнине која јесте и биће трајна.

Нека му је вечна слава!

Реч професора Марка Младеновића

У згуснутој низу одлазака професора Правног факултета у Београду у току само ове године, ево, данас се коначно растајемо и од професора и академика Мехмеда Беговића, једног од највећих из богате ризнице великана ове наше угледне куће.

Лако је говорити о човеку који је поседовао само једну снажну доминантну црту у својој личности, или чак и неколико таквих обележја. Али, ретко се догађа да говорник остаје збуњен пред поплавом толико много

блиставих универзалних, људских, педагошких, научних, ововременских и ванвременских особина, каквим је био обдарен професор Беговић. Ове изговорене речи могу се учинити прејаким само онемо ко није имао част да га упозна, макар само у једном делу његовог живота, било у младости, било у зрело доба, или у његовим поодмаклим годинама. Готово да је он антологички пример великог, часног и по заоставштини веома успешног живота. У овим нашим трагичним међама и размеђама никада није заборавио ни особености своје верске припадности и националне опредељености, али, такође, ни велику идеју југословенства, неминовности да се заједно живи са другима, а не поред других и мимо других.

Моја збуњеност долази и отуда што сам био један од његових ученика, можда не и најблиставијих, али, спадао сам у оне који су му се дивили и који су му остали привржени, макар и на дискретном одстојању, до последњег његовог дана. Као ванредном студенту за све време студија, није ми се тада пружила прилика да слушах његова предавања, али сам о њима, ипак, посредно све знао преко оних колега који су били срећнији од мене. На испиту ме је заиста очарао и то се касније непрекидно понављало током нашег заједничког боравка у овој кући.

Зато ми тешко пада обавеза да конвенционалним језиком изразим последњу пошту професору и учитељу, језиком који је у оваквим пригодама незаобилазан и којим треба тек да нагостим животну стазу знамените личности која се њом кретала.

Животни пут професора Мехмеда Беговића започиње 8. априла 1904. године у Лавтви, код Требиња, где је завршио соновну школу 1914. године. Класичну гимназију завршио је у Мостару 1922. године, а са одличним успехом дипломирао на Правном факултету Универзитета у Београду 1926. године. По препоруци Савета Правног факултета у Београду 1927. године добија државну стипендију за студије Шеријатског права на Правном факултету у Алжиру. На том Факултету положио је докторат правних наука и одбранио дисертацију под насловом: „De l' évolution du droit Musulman en Yougoslavie”. И ова дисертација бива награђена Одлуком Савета Правног факултета у Алжиру 28. маја 1931. године.

Овако блистав почетак наговештавао је и блиставу универзитетску и научну каријеру која је заиста и уследила као логички наставак његове животне стазе. Тако је за доцента Правног факултета у Београду на Катедри Шеријатског права изабран 1931., а за ванредног професора 1937. године. Одлуком окупационих власти, после трагичне капитулације Југославије, већ 1941. године одстрањен је са Правног факултета. После ослобођења преузет је за ванредног професора, а 1946. године изабран за редовног професора. Био је у поратном периоду један од најистакнутијих и најугледнијих професора, са великим личним, моралним и научним престижом. Припадао је оној славној плејади великана, попут Михаила Константиновића, Милана Бартоша, Борислава Благојевића, Томе Живановића, Јована Ђорђевића, Јована Ловчевића и других, који су следили неминовност бесповратног одласка. И негде до пре неколико дана он је био један од последњих живих споменика ове славне генерације. Уверен сам да ће у блиској будућности Правни факултет смоћи снаге да испуни свој дуг према њима и њиховим претходницима из више ранијих генерација и да ће у овој чувеној, историјској сали, али и по аулама ове куће, уместо лажних богова, заузети достојно место сви они који су били и остали понос београдске правничке школе, а међу којима значајни удео припада и професору и академику Мехмеду Беговићу.

Заиста је тешко у кратком времену набројати све његове делатности на Правном факултету и изван њега, посебно као истакнутог академика. За дописног члана САНУ изабран је 1958, а за редовног 1965. године. Био је декан Правног факултета и председник Савета, пре рата предавао је Шеријатско и Наследно право, а након ослобођења – Породично право. Поред редовне наставе на Општем курсу, држао је специјалне течајеве на курсу за докторат, а касније и на последипломским студијама. Био је врстан познавалац оријен-

галне културе и оријенталних језика, велики стручњак за Шеријатско право, биран за члана Националног комитета за оријенталистику, руководилац Академијиног Одбора за изворе српског права, дугогодишњи је председник Научног већа Етнографског института САНУ, члан Председништва САНУ, дописни члан Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине, члан разних међународних удружења. За свој научни рад 1972. године награђен је Седмојулском наградом Србије. И тако даље, и тако даље.

Журећи да изађем из ове фактографије, а у складу и са личном склоношћу, задовољство ми је да се посебно осврнем на изузетно успешан научни рад професора Беговића у области Породичног права на београдском Правном факултету. Иначе, сви његови радови могу се поделити у четири скупине: 1. Шеријатско право, 2. Друштвени и политички живот босанско–херцеговачких Муслимана; 3. Правна историја југословенских земаља за време турске владавине и, најзад, 4. Породично право Муслимана, с једне, и предатне и поратне Југославије, с друге стране.

Његова књига, објављена 1936. године, *Шеријатско брачно право*, још тада је скренула пажњу као незаобилазан извор за проучавање установе брака код Муслимана. Поред тога, објавио је много радова из ове области као што су о положају муслиманке, о браку у Арабији пре ислама, о значају мехра у Шеријатском праву, о значају адопције у Шеријатском праву, о форми исламског брака, о утврђивању брачности деце у Шеријатском праву, о наслеђивању брачних другова, о положају жене и женских сродника у Шеријатском последном праву, о прелазу на ислам као могућем бракоразводном узроку, о положају ванбрачне деце у Шеријатском и грађанском праву, итд.

У поратном периоду ипак је највише простора у својим радовима посветио југословенском породичном праву. Али, и својим непосредним учешћем у стварању новог правног система о породици, заједно са професором Михаилом Константиновићем. Чувена четири савезна закона: о браку, о односима родитеља и деце, о усвојењу и старатељству представљају врхунске културне и цивилизацијске домете нашег друштва у овој области и остају трајан споменик великог мајсторства писане речи. И својим теоријским радовима професор Беговић је дао значајан допринос нашој правној теорији и науци, а посебно својим чланцима о органу старатељства, о односима родитеља и деце, о утврђивању очинства, о изменама и допунама породичног законодавства, о ограничењу и лишењу родитељског права, о праву разведеног супруга на издржавање, о нераскидивом усвојењу, о новим концепцијама развода брака, о имовинским односима супруга.

Професор Беговић објављивао је и на страним језицима и био је члан научних и стручних тела у иностранству.

Али, по неподељеном мишљењу, уџбеник професора Беговића, *Породично право*, написан већ првих година после ослобођења, који је доживео више издања, може се убројити у класична дела југословенске правне школе. Писан прелепим изворним херцеговачким језиком обогаћеним спојем западне и оријенталне културе говора, особеним стилем и јасноћом излагања и најтежих и најсложенијих питања из ове области. Не верујем да има макар једног студента који би могао да остане равнодушан читајући ову књигу. Зато је и сам испит изгледао лак и био је лак у време професора Беговића, јер је сваког од нас пленила лепота којом је књига зрачила. А била би и грдна срамота за сваког, обрукати се пред таквим дивним човеком.

Каже се да су створена дела слика самог њиховог творца. Према овој древној истини, није тешко препознати слику о једној таквој личности. Врстан предавач, изузетно хуман човек, благе, топле нарави, обдарен префињеном интелигенцијом и подарен лепотом духа и тела, увек усправан и достојанствен, прав као стрела и у старости, кретао се по Правном факултету и другде као вечно млади принц, али и као скроман и тих човек, као човек који је из себе зрачио ону доброту недостижну многим људима. Био је толерантан, стрпљив и трпељив. Никада није тражио више од других, чак је добијао много мање од њих. Тако је и остао у скромном стану у Иванковачкој

улици ваља више од педесет година, још од оног времена када је био само млади, талентовани доцент, а не и редовни члан Академије наука.

И ето, и таквим људима могу су савременици учинити ненамерно и по коју неправду. Смрт је претекла објављивање избора његових радова у издавачкој кући „Службени лист“ и поред свих настојања да се ова књига појави за његова живота. Ова неправда биће сигурно ублажена надом да ће се сабрани радови професора Беговића појавити у едицији „Класици југословенског права“, коју уређује ова иста издавачка кућа. У овим нашим мутним временима, на жалост, и ова едиција доведена је у питање, али, ако она настави свој живот, место професора Беговића биће у њој обезбеђено равноправно с другим великанима наше правне науке. Као уредник ове едиције, смем то са пуном одговорношћу да тврдим.

Професора Беговића нисмо напустили и нећемо га напустити. Али, као да је он нас помало напустио. По смрти преселио се из Београда у коме је провео далеко највећи део живота. Не верујем да у овој сеоби има љутње. Пре би се могло рећи да се вратио свом завичају о коме је толико писао и који му је за живота делом био прикраћен. Ипак, најближа истини била би она велика порука са самога краја књиге *Сеобе* Милоша Црњанског. Црњански каже:

„Било је сеоба и биће их вечно, као и порођаја, који ће се наставити.

Има сеоба.

Смрти нем.”

Поготову, бесмртници никада не умиру, чак и када одлазе.

А сеобе се настављају вечно!

Зато, нека је вечна слава и хвала бесмртнику, академику, професору, и изнад свега – човеку, Мехмеду Беговићу!

Реч професора Драгаша Денковића

После свега што је досад овде речено о животу и делу академика и професора др Мехмеда Беговића, указаћу на неке ситуације из његовог живота које упућују на његове карактерне особине.

Општа оцена о проф. Беговићу је увек била иста у току целог његовог живота. Тих, сталожен, свака његова реч била је увек одмерена и пуна разумевања за другог. Поред научног рада у коме је увек трагао за истином, његови научни радови увек су били објективни и доприносили откривању одређених правних института из наше историјске прошлости.

Професор Беговић је поред свог научног рада био изванредан педагог који је волео наставнички позив и своје студенте, којима је јасно преносио своја научна достигнућа из његове богате ризнице знања.

Задржао бих вашу пажњу на једном моменту из живота проф. Беговића, који можда даје прави његов лик и указује на његове изузетне моралне и карактерне особине.

У многим различитим друштвено–политичким ситуацијама, у којима се наша земља налазила, многи професори нашег Правног факултета истинити су се напредним идејама свога времена и као научни радници чврсто стајали на бранику слободе научне мисли и осталих људских слобода и напредном демократског друштва. Један од таквих професора био је и професор Мехмед Беговић.

Навешћу само један случај из живота проф. Беговића који остаје као доказ његових карактерних особина и његових чврстих ставова у одбрани научне мисли.

Када је после рата почела акција, из одређених средина, да се удаље са Правног факултета професори др Милан Владисављевић и др Ђорђе Мирковић, професор Беговић као продекан имао је свој одређен и чврст став.

На организован захтев студената да се ова два професора удаље из службе, тим поводом одржано је више седница Савета факултета. Из записника са тих седница навешћу неколико ставова професора Беговића, на

основу којих се очито може сагледати колико је овај тихи и увек смирени научни мислилац био заиста на бранику слободе научне мисли и онда када је то било тешко и опасно.

Цела акција удаљавања напред наведених професора са Универзитета дошла је на иницијативу Председништва омладине Правног факултета која је тврдила да се предавањима ових професора мора поставити „питање научности предавања”. На седници Савета Правног факултета један део сталних и сви хонорарни наставници, подржали су став студената и залагали се за удаљавање ових наставника са Факултета.

Ваља поменути да је тадашњи продекан проф. Мехмед Беговић у својој речи побијао главне наводе студентске организације против професора Владисављевића и Мирковића и супротстављао се захтевима наставника који су захтевали њихово удаљавање са Факултета.

Проф. Мехмед Беговић је поред осталог истицао следеће:

„Сматрам да у наведеним чињеницама које се стављају на терет колега Владисављевићу и Мирковићу нема основа да се уклоне као ненаучни. Проглашавање за ненаучно, то је морална смрт за човека нашег реда. Колега Мирковић је добио своје научне квалификације у Француској, а затим приликом избора на овом факултету и најзад од наших народних власти кад је преузет после рата. И, нико му није оспорио научност, до студенти Правног факултета... Сматрам да у наведеним чињеницама које се стављају на терет колегама Мирковићу и Владисављевићу нема основа да се уклоне као ненаучни...”

Сваком од нас се могу ставити извесне примедбе, али ја не сматрам, да због тога, наставника треба казнити најоштријом казном, односно то није довољно да се дисквалификује најтежом казном. Ја говорим слободно и сматрам да ми је дужност да слободно говорим...”

После дуже дискусије проф. Беговић је поред осталог истакао: „... На основу Уредбе имамо да донесемо одлуку. Ми морамо да донесемо одлуку, а одлуку ћемо доставити вишим форумима, па они како реше. Ја сам формулисао предлог одлуке и молим да је саслушате: По питању да се због ненаучног излагања удаље са Факултета др Ђорђе Мирковић и др Милан Владисављевић, ванредни професори, Савет налази, да у наведеним чињеницама нема основа за њихово удаљење због научне неподобности у смислу чл. 5. и 6. Уредбе од 1945. године.”

Пошто су неки стални наставници као и хонорарни наставници тога времена били против такве одлуке, проф. Беговић се супротставио таквом ставу и истакао у својој речи следеће: „Противан сам томе да се од наше стране, без нашег решења о самој ствари, питање износи пред Универзитетски савет. Ми смо позвани на првом месту да се изјаснимо о стручности и научности чланова нашег Савета. Зар ће наставници Медицинског или Техничког факултета боље моћи да оцењују стручност професора Правног факултета него ми?”

Поред све ове борбе професора Беговића и осталих сталних наставника који су се слагали са професором Беговићем, професори Мирковић и Владисављевић били су од надлежних органа у даљем поступку удаљени са Правног факултета.

Ово неколико малих података из борбе професора Беговића за слободу научне мисли, када је то било тешко и опасно, може донекле допринети сагледавању моралног лика професора Мехмеда Беговића. Тих, смирен и увек одмерен, професор Беговић, који је својом појавом деловао као човек-мислилац, био је уједно и човек – акције. То се опажало у целокупном његовом научном и педагошком раду. Стога би се и за професора Мехмеда Беговића могло рећи да је својом мирном снагом, у својим ставовима био увек прав без испривања, и борбен без разметања тако да се истицао скромношћу у величини и храброшћу у благости. Такав лик академика и професора Мехмеда Беговића остаје у усмени свих његових многобројних пријатеља и поштовалаца.